

Pretoriana

217.05 (68)
P '67/52

TYDSKRIF VAN DIE GENOOTSKAP OUD-PRETORIA
VERSKYN IN APRIL, AUGUSTUS EN DESEMBER

MAGAZINE OF THE OLD PRETORIA SOCIETY
PUBLISHED IN APRIL, AUGUST AND DECEMBER

Prys : 25c : Price

Inhoud/Contents

DR. JAN PLOEGER: Die Lotgevalle van die Staatsmodelschool- gebou (1902-1910)
H. P. H. BEHRENS: One thousand meetings around Pretoria's "Horseshoe"
G. J. VAN ECK: Danville: Westelike voorstad van Pretoria
DR. JAN PLOEGER: Besonderhede aangaande Regter S. G. Jorissen
GRONDWET van Genootskap Oud-Pretoria

DIE LOTGEVALLE VAN DIE STAATSMODELSCHOOLGEBOU

(1902 — 1910)

Deur DR. JAN PLOEGER

In hierdie artikel word 'n poging aangewend om 'n gedeelte van die verlede van die *Staatsmodelschool*-gebou na aanleiding van amptelike verslae en plaaslike persberigte te laat herlewe.

Waar daar 'n redelike mate van kennis oor die lotgevalle van die eertydse modelinrigting tussen 1896 en 1900 bestaan, is dit nie die geval ten opsigte van dié tydperk waarin die gebou as 'n Britse militêre hospitaal gebruik was nie. Dieselfde geld vir die tydperk 1902–1910. Mag hierdie poging om dié sluier, altans gedeeltelik te lig, 'n aansporing wees om op die gedeeltelik begaanbaar gemaakte pad voort te gaan.

* * * *

IN sy verslag oor onderwysaangeleenthede in die kolonie Transvaal en die Oranjerivierkolonie, wat hy in Junie 1904 aan die goewerneur, burggraaf Milner, voorgelê het, het die direkteur E. B. Sargent o.m. verwys na 'n paar goeie skoolgeboue soos die voormalige *Staatsgymnasium*, die voormalige *Staatsmeisjesschool* en die voormalige *Staatsmodelschool*, onderskeidelik deur hom *the Gymnasium*, *the Girls' High School* en *the Model School* genoem, wat hy in die Transvaalse hoofstad aangetref het.

Aangaande eersgenoemde gebou, oorkant die huidige Staatsdrukkery in Bosmanstraat, deel hy verder mee dat dit — nadat dit nie meer vir militêre doeleindes benodig was nie — in 'n laerskool verander is.

Sowel die voormalige *Staatsmeisjesschool* as die *Staatsmodelschool* was in sy woorde *in use as hospitals for soldiers long after the war ceased.*¹⁾

DIE BEGIN

In teenstelling met hierdie verklaring staan 'n vermelding in die Transvaalse Onderwysverslag oor 1903 waarin vermeld is dat die *Pretoria High School for Boys*, wat in die gebou van die voormalige *Staatsmodelschool* gehuisves was, aan die einde van 1902 oor 80 leerlinge beskik het wat 'n jaar later op 123 sou staan.²⁾ Hoërskole volgens die huidige betekenis van die woord was die *Pretoria High School for Boys* en sy vier ander tydgenote in Transvaal op dié tydstip geenins, want leerlinge van tien jaar is, nadat hulle vier jaar 'n voorbereidende skool besoek het, tot dié *High Schools* toegelaat.

Hoof van die P.H.S.B. Pretoria was mnr. Harold W. Atkinson, M.A., en aan die begin van 1903 is in die plaaslike pers aangekondig dat 'n koshuis van die P.H.S.B. op 26 Januarie 1903 geopen sou word. Die kosgeld sou £12 (R24) per

kwartaal bedra, mnr. Atkinson sou as koshuisvader optree en ongeveer 27 koshuisleerlinge sou geplaas kan word.⁴¹

In Februarie van dieselfde jaar is in die *Pretoria News* aangekondig dat die Sportonderwyser van die P.H.S.B., mnr. T. W. McCawley, bygestaan deur mnr. Geo. Beechley, sy seunsklasse in die skoolgebou op 2 Maart sou hervat.⁵⁾

DIE „SCHOOL SQUABBLE“

Kort daarna het mnr. Atkinson opspraak verwek deurdat hy 'n seun drie houe gegee het. Dit was die begin van, soos die *Pretoria News* dit gestel het, *the school squabble*. Mnr. Atkinson kon nou al in die hof verklaar dat dit in Engeland die gewoonte was om van ses tot twaalf houe uit te deel, maar 'n verontwaardigde vader het hom, kort na die voorval, met die stryd-kreet *I will teach you to hit my boy like that* begroet en die hoof op die oog geslaan, terwyl 'n ouer broer van die slagoffer sy vader aange-moedig het deur te skree: *Knock his head off*. 'n Hofsaak het gevolg, die vader is skuldig bevind en is met £10 (R20) boete of sewe dae tronk-straf gevonniss, ofskoon een van die getuies, eerw. James Godfrey, o.m. verklaar het: *He believed in the good old fashioned ways of correction, and that a good hiding often saved a child. The punishment, however, should be consistent with the offence.*

Wat volgens die landdros die swaarste geweeg het, was die feit of die verontwaardigde vader, wat sy kar ingespan en daarna skool toe gery en die hoof aangerand het, oor

voldoende tyd beskik het om af te koel of nie. Die vonnis is o.i. die antwoord op hierdie vraag.⁶⁾

INSPEKSIE

Op 28 Mei 1903 is die P.H.S.B. geïnspekteer. Van die 137 ingeskrewe leerlinge was 129 aanwesig. Die skoolgebou is as ruim, goed verlig en geskik vir onderwysdoel-eindes beskrywe, maar die ligging was te naby aan die straat. Ofskoon die meubels en die vloere nie te skoon bevind is nie, is die toestand waarin die koshuis (die voormalige *Prospect Seminary*) verleen het, as besonder bevredigend geskets.

In die skool was geen handboeke oor die aardrykskunde en geskiedenis van Suid-Afrika aanwesig nie, baie leerlinge was nie voldoende vertrouwd met Engels nie, terwyl die onderrig in die vak Nederlands as goed en die resultate daarin as bevredigend beskrywe is.

Terwyl Ransom se *English History* as te moeilik vir juniorklasse beskou is en Allen se *Latin Exercise Book* met 'n selselmatige Latynse grammatikaboek aangevul moes word, is andersyds verklaar dat die ander handboeke goed gekies is.⁷⁾

Aan die einde van die jaar, op Geloftedag, het mnr. T. W. McCawley met sy P.H.S.B.-leerlinge 'n vertoning op die *Caledonian*-terrein gegee en die skooljaar 1904 is deur 'n pers aankondiging voorafgegaan waarin o.m. vermeld is dat die skoolgeld vir leerlinge in vorms 2—5 B, £1:10:- (R3) en vir vorm 5 A (matriek) £3 (R6) per kwartaal sou bedra, terwyl kosskoolleerlinge £13:10:- (R27) per kwartaal verskuldig sou wees. Verder is ver-

meld dat die fisika- en skeikunde-laboratoriums nou toegerus word en dat die eerste kwartaal op 2 Februarie sou begin.

DIE VOORBEREIDENDE SKOOL EN INSPEKSIE

Behalwe dat die skool dus nou oor opleidingsgeriewe tot matriek beskik het, is omstreeks dieselfde tyd aangekondig dat 'n voorbereidende skool vir seuns en dogters die *Preparatory School to the High School*, onder leiding van mej. A. E. Deane en ses gekwalifiseerde assistente, tydelik in dieselfde gebou gehuisves sal wees.⁸⁾

Tydens die inspeksie wat op 15 en 16 Junie 1904 gehou is, was die aantal ingeskrewe leerlinge van die P.H.S.B. 108, die aantal vorm-onderwysers 5 en die aantal deeltydse spesialiste 3. Die inspeksieverlag was aanmerklik gunstiger as dié van 1903, die laboratoriumreël-ings is geprys en daar is vermeld dat die skoolbiblioteek toegeneem het. In die meeste klaskamers is orde en goeie gedrag opgemerk, maar hierdie prysenswaardige verskynsel het ewenwel as gevolg van gebrek aan tug in die laer klasse dikwels te wense oorgelaat.

In totaal het 61 seuns, verdeel oor vier klasse, Nederlands as skoolvak bestudeer, terwyl — behalwe in Engels—ook onderrig in die vakke Frans, Latyn, wetenskap, matesis en geskiedenis gegee is. Ten slotte is dit betreur dat die voorbereidende skool en die hoërskool onder een en dieselfde dak is. As grootste beswaar teen hierdie ongewenste toestand is die feit genoem *that*

*under it the sense of unity and of a corporate life can only be developed imperfectly.*⁹⁾

„THE CALIF OF BAGDAD” — „DE KNORREPOT”

Op 25 Junie 1904 is die jaarlikse *Speech Day*-byeenkoms in die skoolgebou gehou. 'n Verskeidenheidskonsert het die prysuitdeling voorafgegaan. Avalon Collard en W. Teichmann het die program met 'n duet, *the Calif of Bagdad*, geopen. Daarna het J. C. Maade, A. de Lange, C. L. van Hasselt, A. Knobel, T. B. Nesor en P. Olmersdahl 'n Nederlandse toneelstuk, *De Knorrepot*, ten beste gegee en is sangstukke van *Little Snow* deur W. Wegerle vertolk, terwyl H. T. Smith *The Piper of Lucknow* voorgedra het.

'n Gedeelte van Sheridan se *Rivals* is vervolgens deur Z. J. Taylor, J. H. Loudon(?), P. D. Farmer, W. Teichmann en W. H. A. du Plessis aangebied, terwyl W. Teichmann klavierspel uit *Tannhauser* ten gehore gebring het. Daarna het die burgemeester se gade, mev. Bourke, 'n groot aantal pryse uitgedeel, waarvan ons slegs die volgendes noem: W. Teichmann, skoolprys (wiskunde), Engels (vorm 5A), wetenskap (vorm 5A); T. B. Nesor, Engels, Nederlands, wiskunde, Latyn (vorm 5B); H. ten Krooden, Nederlands, wiskunde (vorm 2). Pryse vir boks is toegeken aan W. Teichmann, A. Knobel, W. Bronner en M. Eberhard.

Op 'n spesiale verhoog het die sekretaris van die Onderwysdepartement (mnr. H. Warre-Cornish), die

burgemeester en mev. Bourke, mev. Warre-Cornish, dr. Knobel, mnre. Mackintosh en Harold W. Atkinson die verrigtings gevolg wat in geesdriftige bewoording in die pers beskrywe is.¹⁰⁾

PRINSIPAAL J. F. ACHESON, M.A. — SPORT

Uit die persberigte van 1905 en 1906 blyk dit dat, met mnr. J. F. Acheson as hoof en nog steeds met mnr. T. W. McCawley as 'n geesdriftige sportfiguur — hy was o.m. leier van die *Pretoria Amateur Gymnastics Students* — die leerlinge van die P.H.S.B. 'n lewendige aandeel in die hoofstedelike sportbeoefening geneem het.

Terwyl die ou benaming van die skool nou geleidelik deur dié van *Pretoria College* verdring is, het 'n krieketspan van die skool in Desember 1904 teen *Harlequins* verloor. In Augustus 1905 het 'n voetbalwedstryd tussen leerlinge van die skool en *Diggers* op Pretoria plaasgevind en in dieselfde maand het 'n skoolspan die derde span van *Pirates* verslaan en 'n wisselbeker na Pretoria gebring.

Ook op die sokkerveld het die leerlinge van die *Pretoria College* presteer deur die seniorliga teen *Gymnasium* en *Gezina* te wen, terwyl die jaar met 'n geslaagde kampioenskapsbyeenkoms (liggaams oefeninge, boks e.d.m.) in die skool afgesluit is. Tydens hierdie byeenkoms is die eerste drie plekke deur C. H. Smith, W. A. A. Bronner en D. Crawford verower.¹¹⁾

Met verbygaan van besonderhede oor die derde jaarlikse byeenkoms

wat op 10 Januarie 1906 deur lede van die *Pretoria Gymnastic Students* in die skool gereël is, volg hier 'n paar besonderhede oor die jaarlikse konsert, dans en prysuitreiking wat nog in dieselfde maand in die skoolsaal gehou is. Aan dié verrigtings is deur die plaaslike skermvereniging *De Vrije Wapenbroeders* meege- werk. Drie lede van dié vereniging, mnre. Hoogland en die Wabekebroers, het skermvertonings ten beste gegee, musiek en sang het in die saal weerklink en o.m. is die *Bernhard and Mayer Challenge Cup* deur W. Schuster ingepalm.¹²⁾

Op 18 Januarie 1906 is in die pers aangekondig dat die eerste kwartaal op 30 Januarie sal begin en die leerplan van die skool sowel vir die *Cape University* matriek as die *Transvaal Technical Institute* en sertifikaateksamens voorberei, dat die departementele skoolgeld £2 (R4) per kwartaal vir leerlinge van laer klasse is en £3 (R6) vir leerlinge van hoër klasse, terwyl koshuisleerlinge teen £14 (R28) per kwartaal aangeneem word.

Aan die einde van 1905 het een van die *Pretoria College* se leerlinge, Albert Meester, 'n eersteklas in die laersertifikaateksamen verwerf en op 2 Mei 1906 het die jaarlikse prysuitreikingplegtigheid plaasgevind.¹³⁾

GROEI

Tydens dié byeenkoms het die skoolhoof, mnr. J. Fleetwood Acheson, o.m. na die groei van die *Pretoria College* verwys. Die afgelepe jaar is daar met 100 leerlinge begin en met 150 geëindig, het hy aangekondig, terwyl die personeel

met 2 lede uitgebrei is. Sowel op studie- as op sportgebied was 1905 'n vrugbare jaar. 'n Klub van oudleerlinge is gestig en verkeer in 'n bloeiende toestand.

Lord Selborne het vervolgens pryse en sertifikate uitgedeel en met verwysing na die skool se leuse *Virtute et labori*, 'n toespraak gehou.

Mnr. Greenlees het 'n pleidooi vir die geriewe vir hoërskole gelewer en na die oostelike deel van die stedelike gebied as 'n passende omgewing verwys.

Onder die name van die pryswenners kom die volgende voor: T. B. Nesor, A. Meester, G. P. L. Moerdijk, W. A. Engelbrecht, A. B. Acheson, E. J. van Meerten, W. H. A. du Plessis, W. A. Bronner, O. L. Bean en N. Huneberg. Was dit met 'n nuwe skool in gedagte dat die prys *for plan of the school* aan G. L. P. Moerdyk, die latere argitek van die Voortrekkermonument, toegeken is?¹⁴⁾

PROTESVERGADERINGS

In Junie 1906 was die skoolsaal van die *Pretoria College* die middelpunt van 'n protesvergadering wat onder voorsitterskap van adv. Mc Intosh, ds. Postma, ds. Cross, dr. Knobel en mnre. Lilienfeld en Nissen en in aanwesigheid van 'n honderdtal ouers gehou is om teen die voorgestelde departementele skoolgeldverhoging te protesteer. Die ekonomiese depressie het die land in sy wurggreep gehad en ds. Postma het kostelose onderwys bepleit terwyl 'n afvaardiging na die Direkteur van Onderwys, mnr. J. E. Adamson, gestuur is. Waar die lede van die deputasie verklaar het dat

indien die skoolgeld verhoog word midderbare onderwys buite bereik van minderbevoorregtes sal val, daar het die direkteur geantwoord dat 95% van al die onderwysuitgawes op Pretoria aan onderwysers se salarisse toegeskryf moet word. 'n Tweede vergadering is nog in dieselfde maand belê, maar daar is geen resultate behaal nie.¹⁵⁾ Op die een of ander wyse is 13 beurse verkry om die verskil tussen die bestaande en die verdubbelde skoolgeldtariewe te oorbrug, terwyl die Onderwysdepartement reeds op 1 Julie 1906 met ingang van 1 Januarie 1907 'n tiental beurse vir leerlinge van die twee Engelsmediumhoërskole in Pretoria beskikbaar gestel het.¹⁶⁾

VAN DIE DANS TOT DIE HOEKSTEENLEGGING

Ten spyte van die aangekondigde skoolgeldverhoging en die twee protesvergaderings was die groot saal van die *Pretoria College* op 16 Julie 1906 in 'n versierde danssaal herseep en het 75 paartjies, begeleid deur die musiek van *Truda's Band*, tot na middernag die ure weggedans.¹⁷⁾

Op sportgebied het die *Pretoria College* se senior sokkerspan op 14 Augustus 1906 derde op die plaaslike lys gestaan, terwyl die juniorspan op *Gymnasium* gevolg het, m.a.w. tweede was. Op 11 September 1906 is die skoolsportbyeenkoms op die *Caledonianterrein* gehou. Verskillende pryse soos twee silwerbekers, portretrame, medaljes, horlosies, messe en kriekettoerusting is beskikbaar gestel, mev. J. E. Adamson het die pryse uitgedeel en die

leerling Meester is as skoolkampioen uitgeroep. Hy het o.m. die 100 tree in 11 min. $\frac{1}{5}$ sek. afgel³ en met 4 vt. 11 duim eerste in hoogspring geëindig.¹⁸⁾

In November het 20 leerlinge van die Pretoria College op die stigtingsdag van Pretoria gehelp om bome in die Arcadiapark te plant, waarna 'n onthaal in die Arcadiaskool gevolg het.¹⁹⁾

Die jaar 1908 het op sportgebied met 'n neerlaag van die kollege se vierde voetbalspan teen die Eendrachtsskool se vierdespan op die Harlequinveld begin (14—3), maar nog in dieselfde maand het die skool se eerste span die Diocesan College-spelers met 6—0 geklop.²⁰⁾

Op 27 Mei 1908 is, o.m. in aanwesigheid van hoofregter sir James Innes, lady Innes, mnr. J. A. Adamson, konsul-genl. F. M. Knobel, dr. Reinnink e.a. die jaarlikse prysuitdeling in die skoolgebou gehou. Die hoof het 1907 as 'n jaar van geleidelike vooruitgang en as 'n jaar waarin o.m. 9 matrikulante geslaag het, beskrywe. Hy het 'n ou klag, die gebrek aan 'n behoorlike eie sportterrein, herhaal maar terselfder tyd die verwesenliking van die hoop op 'n passende skoolgebou en 'n goeie terrein as 'n hoogtepunt van die afgelope jaar geskets.

Volgens het sir James Innes 'n groot aantal pryse en sertifikate uitgereik en o.m. aangekondig dat 'n aantal leerlinge, onder wie A. B. Acheson en N. M. Pollock (albei onder 13) beurse verwerf het.

In sy toespraak het sir James o.m. op die komende unifikasie gewys en die leerlinge vertel van die een groot land wat hulle binnekort sal sien en

dat hulle burgers van Suid-Afrika en lede van die groot „empaaier” sal wees. Hy het verder verklaar dat hulle baie kan doen om die vereniging van die twee volke te bevorder en hulle gemaan om albei tale te praat en te bestudeer.

In sy bedanking het die Direkteur van Onderwys die volgende gedagte uitgespreek:

*Within 12 months the school would go to its new abode, but the six years they had spend in the old school were without doubt not wasted.*²¹⁾

DIE HOEKSTEENLEGGING VAN 11 JULIE 1908

Binne twee maande nadat bostaande aankondiging onder groot toejuiging gemaak is, het lord Selborne op Saterdagmiddag, 11 Julie 1908 die hoeksteen van, soos *The Star* dit gestel het, die nuwe Pretoria College gelê op die terrein waar tans die Pretoria Boys' High School verrys en wat in dieselfde persberig as die gesondste deel van die distrik en as uitmuntend vir onderwysdoelendes, aangeprys is.

Ontwerp deur die Departement van Publieke Werke sou 'n nuwe skoolgebou met 'n tweetal koshuise op 'n uitgestrekte terrein van 89 morges verrys en hierdie werk sou deur kontrakteur W. R. Dey teen 'n koste van ongeveer £50,000 (R100,000) uitgevoer word.

Behalwe lord Selborne was genl. Montgomery, minister J. Rissik, mnr. Adamson, dr. Hoogenhout en regter Wessels onder die hooggeplaaste gaste. Kadette het 'n erewag

gevorm en die Direkteur van Onderwys het beklemtoon dat regter Wessels 'n groot aandeel in die verwesenliking van die planne gehad het, terwyl hy ook — in dieselfde verband — na die aandeel van genl. J. C. Smuts verwys het.

Regter Wessels het sy toehoorders meegedeel dat ongeveer twee jaar gelede 'n deputasie 'n nuwe skoolgebou by lord Selborne bepleit het en, met verwysing na die bestaande Pretoria College, voortgegaan:

A secondary school in a street was an impossibility. They wanted large grounds, they wanted every facility to enable the boys to grow up healthy and strong and good, and they could not do that when they crowded the boys into a street school.

Lord Selborne het in die loop van sy toespraak o.m. die volgende gedagte uitgespreek:

We hope that from the portals of this building will issue generations of boys, each in its turn humble, in that it realises how little it knows; ambitious in that it is determined to continue throughout its life endeavouring to think more and to learn more; patriotic in its determination to devote all its capacity to the service of its fellow-countrymen and the King; religious in the lifelong realisation that all its words, acts and deeds are the subject of the review of an all-wise and all-just Judge. Let these be our hopes for the future of this

*building and those who proceed from it.*²²⁾

DIE TREK

Op Maandag 3 Augustus 1908, by geleentheid van Boomplantdag, het 'n twintigtal leerlinge van die *Pretoria College* 'n aantal bome langs die boonste gedeelte van Andriestraat geplant.²³⁾

Geleidelik het die dag nader gekom waarop die personeel en die leerlinge van die kollege die nuwe gebou sou betrek. Aan die begin van die tweede kwartaal van 1909 het die personeel, onder leiding van waarn. prinsipaal G. L. Thomas, B.Sc., sy werksaamhede in 'n nuwe omgewing begin, nadat mnr. Acheson aan die einde van die eerste kwartaal uit die diens getree het.²⁴⁾

* * *

Intussen het die gebou van die voormalige *Staatsmodelschool* en die *Pretoria College*, nou bekend as die *East Central Government School*, 'n laerskool geword. Ten tye van 'n inspeksie, wat op 4 Mei 1909 gehou is, was daar van die 245 ingeskrewe leerlinge 200 aanwesig, terwyl daar na aanleiding van 'n inspeksie op 14 en 15 Februarie 1910 o.m. gerapporteer is:

The medium of instruction in this school is English. Dutch is taught as a foreign language, about forty per cent of the pupils are Dutch-speaking . . . The principal is anxious to bring this school up to the mark with regard to Dutch, but this will be impossible for him if he

does not get a qualified assistant for Dutch.²⁵⁾ nis van een van die voormalige modelinrigtings van die republiek van Kruger en Leyds het begin.

'n Nuwe tydperk in die geskiede-

AANTEKENINGE

- 1) *Transvaal and Orange River Colony. Public Education. Report of the Director of Education. Nov. 1900 to Feb. 1904*, London, 1905, p. 21.
- 2) *T.O.D.*-verslag 1903, p. 38.
Volgens art. 5 van die *Minutes Ex. Council* van 20.1.1903 (Transv. Staatsargief) is sy salaris met ingang van 1.1.1903 op £800 (R1,600) vasgestel. In *De Volkstem* van 29.4.1905 is vermeld dat mnr. A. op dié tydstip hoof van die *Belvedere College, op de helling van Meintjeskop*, was.
- 4) *Pretoria News*, 10.1.1903. Departementele advertensie.
- 5) 12.2.1903.
- 6) *Pretoria News*, 27.2. en 28.2.1903. Later het òf die vader òf sy oudste seun weer in die hof verskyn nadat iemand hom in 'n teekamer sou geslaan het. Die aanrander is met £5 (R10) beboet. (*Pretoria News*, 10.5.1904).
- 7) *T.O.D.*-verslag oor 1903, p. 64 e.v.
- 8) *Pretoria News*, 12.12.1903, 26.1.1904, 22.1.1904. Later het dié skool na die gebou van die voormalige *Staatsmeisjesschool* oorgegaan.
- 9) *T.O.D.*-verslag oor 1904, p. 50 e.v.
- 10) *Pretoria News*, 27.6.1904 (met volledige lys van pryswenners). Mnr. A. het aan die einde van die jaar afgetree.
- 11) *Pretoria News*, 12.12.1904, 11.8.1905, 26.8.1905, 11.9.1905, 19.12.1905. Die jaarlikse byeenkoms van die *Pretoria Amateur Gymnastic Students* is op 19.12.1905 in die skoolgebou gehou (*P.N.*, 21.12.1905).
- 12) *Pretoria News*, 11.1.1906, 13.1.1906.
- 13) *Pretoria News*, 18.1.1906, 3.2.1906, 3.5.1906.
- 14) *Pretoria News*, 3.5.1906 (met volledige lys van pryswenners).
- 15) *Pretoria News*, 29.5.1906 (aankondiging Dir. van Ond. i/s verhoging), 11.6.1906 (eerste protesvergadering), 13.6.1906 (afvaardiging), 14.6.1906 (hoofartikel), 18.6.1906 (tweede vergadering), 5.7.1906 (vertoog tot lt.-goew. gerig), 18.7.1906 besluit word nie gewysig nie), 4.8.1906 (*Disgusted* se mening), 4.10.1906 (skoolgeld).
- 16) *Pretoria News*, 28.6.1906, 1.6.1906.
- 17) *Pretoria News*, 11.7.1906.
- 18) *Pretoria News*, 12.9.1906.
- 19) *Pretoria News*, 15.11.1906. Daar is ongeveer 800 bome geplant.
- 20) *Pretoria News*, 5.5.1908, 11.5.1908, 19.5.1908.
- 21) *Pretoria News*, 28.5.1908 (en hoofartikel).
- 22) *The Star*, Johannesburg, 13.7.1908.
- 23) *Pretoria News*, 1.8.1908.
- 24) *T.O.D.*-verslag oor 1910, pp. 188-189, p. 190, p. 193. Personeel: G. L. Thomas, G. H. Leggott, R. J. Kuiper, G. W. Ware, T. A. Gardner, H. Williams, G. Smyth, T. Wilkinson, J. A. Collard.
- 25) Op. 24, 25, 26 en 27. Okt. 1910 is die skool weer geïnspekteer. Die leerlinge is soos volg ingedeel: St. 6 (10), st. 5 (29), st. 4 (23), st. 3 (28), st. 2 (38), st. 1 (46), gr. 2 (26), gr. 1 (23).

ONE THOUSAND MEETINGS AROUND PRETORIA'S "HORSESHOE"

by

H. P. H. BEHRENS,

Director of Cultural Affairs, City Council of Pretoria

ON Wednesday, 30th November, 1966, the Pretoria City Council held, excluding special meetings, its 1,000th ordinary meeting. The first meeting in this series took place on Thursday, 3rd December, 1903, following the first municipal elections on the present basis to be held in Pretoria's history.

Established against the disturbed and often violently turbulent background of the capital's municipal history since its foundation in 1855, the local authority was created in terms of an ordinance enacted by the Transvaal Legislative Council. This ordinance provided for the division of the municipal area, with a total white population of barely 20,000, into five wards with a total of only 1,945 registered voters. Municipal franchise had been extended to women but they were barred from serving as councillors.

At the first election, on 28th November, 1903, the voters, in an 80 per cent poll, elected three councillors in each ward. Thereafter one third of the councillors was to retire annually, with subsequent general annual municipal elections to fill the vacancies thus caused.

On 30th November of that year the 15 elected councillors met for the first time for a short, formal meeting to elect the mayor. They were:-

Messrs. C. H. Barrett, J. G. van Boeschoten (later to be knighted as mayor at the time of Union in 1910), E. F. Bourke, G. Ford, R. Hamilton, E. G. Heather, G. Heys, A. Johnston, H. C. Jorissen, J. J. Kirkness, W. E. S. Lewis, E. P. A. Meintjes, E. Turner and R. K. Loveday (with C. M. de Vries absent from the meeting.)

As Pretoria had no civic building then — all the municipal officials being accommodated either in Government or rented offices — the meeting took place in the chamber of the Second Volksraad (the present restaurant in the Raadsaal).

Mr. Johnston, later to become one of Pretoria's well-known mayors and a leading figure in Pretoria's commercial world, was elected chairman of the meeting. Having complied with the formalities required on such an occasion, he called for nominations for mayor, and Mr. Bourke nominated Mr. Loveday. The latter had been intimately associated with republican and local politics even before the South African war and, incidentally, had been the member of the Transvaal Volksraad who

introduced the motion enabling the proclamation of the Sabie Game Reserve (forerunner of the Kruger National Park), by President Kruger.

Mr. Loveday in turn nominated Mr. Bourke, then already a leading figure both in the commercial and the municipal sphere, whose residence "Barton Keep", in Jacob Mare Street was one of Pretoria's show pieces. To its credit, the Nederduitsch Hervormde Kerk has retained this striking residence as portion of its Dirk van der Hoff Buildings, its administrative headquarters.

Mr. Loveday then asked the Council's leave to withdraw his name. This having been granted, Mr. Bourke was unanimously elected Pretoria's first Mayor. This ended the meeting which stands at the beginning of our 20th century municipal history.

Pretoria, nothing but a small, rural town then, lay dormant, but every-day life moved on. Among the tasks the Town Council tackled was the building of a Town Hall (the present municipal offices in Pretorius Street), occupied at the end of 1905. In the Council Chamber in this Town Hall many an important decision was taken, one of them concerning the building itself.

By way of interpolation the following could be related:-

It had been suggested that a chandelier should be bought for the hall. Hereupon a councillor, who did not go down into history for his knowledge of the English language, wanted to know who would play it!

On another occasion the same councillor intervened in a debate regarding the development of the Fountains Valley. Rising to a suggestion that a gondola should be bought, he inquired whether the Council should not buy two "so that they can breed."

It was this Council that shortly afterwards landed in a major clash with the Lieutenant-Governor. The application of a certain ordinance to Pretoria implied the repeal of all the then existing municipal bylaws including one that prohibited Bantus from walking along sidewalks. Rather than to do this, the Council, with strong public support, asked, to its own detriment in several other spheres, including the financial one, to be excluded from the provisions of this ordinance.

It was not until much later, when at the request of General Hertzog, then Prime Minister and for the second time Minister of Native Affairs, the Council had to bow to what was virtually an edict he had issued that the Council should repeal this old and antiquated bylaw. The Council, grumbling loudly, eventually complied with General Hertzog's behest.

TIME marched on, and the Town Council held its 250th meeting in the Council Chamber in the Town Hall, on 17th April, 1913, at 4.45 p.m.

The Mayor, Mr. A. Johnston, was absent. His place was taken by the Deputy Mayor, Mr. J. H. L. Findlay, and the Council still consisted of 15 members. The minutes do not reflect any reference to the fact that it was the 250th meeting, and they were kept in English only.

The agenda had grown in volume and consisted mostly of routine matters. The Council did spend some time considering a suggestion that "street telephones" should be introduced at the cab and motor ranks on Church Square. "The idea is that persons will be able to ring up for a motor or a cab when required", it is recorded in the neatly handwritten minutes. "The telephone will also be for public use at the ordinary charge".

The Council resolved that two "street telephones" be installed on Church Square, one at the motor rank and the other at the principal cab stand. The necessary posts were to be erected by the Council and the Telephone Department was to be requested to carry out the telephone installation.

Traffic was a problem even in those days. Witness the following amendment to the Traffic Bylaws agreed to by the Council:-

"It shall be an offence for any person being the owner, or in charge, of any vehicle or motor to allow bricks, stones, earth, manure, refuse or any other material to drop off any such vehicle on to any street along or over which such vehicle is proceeding".

The Council agreed to furnish security for a loan of R2,000 required by the Pretoria Society of Agriculture and Industries for building purposes. This Society, the forerunner of the Transvaal Agricultural Society, had some time earlier received a grant of R10,000.

Among the items in the agenda is a report by the Town Clerk in which he stated that he had affixed the municipal seal to identification cards carried by James Scott and Joseph Armstrong who were walking from Durban to London.

The councillors of that time, too, had their fears about incorporating undeveloped areas. For this reason the Council decided not to proceed "for the present" with the incorporation of Mogg's Ground, the present Deerness, then an "island" surrounded by the proclaimed but very sparsely populated townships of Rietfontein, Villieria, Rietondale, Riviera, and Gezina.

Public meetings, in those times before the bylaws governing them were streamlined, caused problems. Lengthy and "urgent" reports dealt with an application by the Transvaal Native Council to hold a mass meeting on Market Square on Sunday, 20th April, 1913. The Police and the Native Affairs Department had no objection. The Council, however, held that "in view of the numerous complaints which had been made of natives and others congregating in the streets and on Market Square on Sundays, the proposed meeting should not be permitted, particularly in view of the fact that it is of a political character, and it is desired to hold it on a Sunday".

The Council permitted the Public Works Department to set the new fence of the Girls' High School on Park Street five feet outside the actual boundary. To prevent prescription the Government was asked to pay a "peppercorn rental" in respect of the encroachment.

Irrelevant to the meetings but worthy of recording is an incident in which the Mayor, Mr. Johnston, figured. He had been elected for a fourth mayoral term when the First World War broke out. Emergency regulations forbade gatherings of more than five people. But the Mayor thought that the sanctity of his parlour in the Pretorius Street Town Hall would be respected by the "Security Police". They held different views and arrested him when he failed to observe this regulation by having more than five people in his parlour. There were no serious consequences for the Mayor. He was found guilty and only warned but not imprisoned.

MUCH water had flown down the Apies River by the time the Town Council met for its 500th meeting, still in the Town Hall in Pretorius Street, but this time in the evening at 8 o'clock on 25th February, 1929. The written minutes are no longer so easily legible, and apparently a deterioration in the handwriting of municipal officials had set in.

Burly and outspoken Mr. F. Dey was in the chair and among the important items considered was a report of a sub-committee that it had interviewed Mr. J. Lockwood Hall, the architect, regarding the progress he was making with the preparation of the plans for a new Town Hall (the present one in Paul Kruger Street). The Council, however, was not satisfied, and referred the matter back for further consideration, at the same time appointing Mr. Tom Moore as quantity surveyor.

(After completion of the present City Hall, a bust of Mr. Dey was presented to the Council and is now standing in the southern first floor passage of the building, commemorating the fact that Mr. Dey had laid one of the City Hall's two foundation stones).

Since the first meeting a quarter of a century prior to this one, Pretoria had been growing surely, albeit slowly. In this time the white population of the town had more than doubled, numbering some 42,000.

The two springs in the Fountains Valley ("Fontes origo Praetoriae" — these springs are the origin of Pretoria — is the description on the dolomite monument erected "in their honour" in the city's centenary year) had for 75 years been the town's only source of water and were still yielding their 5,000,000 gallons of water per day. But there were many more mouths lapping up this refreshing liquid, and municipal planners warned the Council that the natural growth of the town demanded urgent action if a water crisis were to be avoided. The Council saw this red light and during the 500th meeting decided to acquire for R500,000 "all the land, all the water and all the rights required for the Rietvlei water scheme".

At the same meeting the Council, taking the advice of its officials, resolved to abandon a scheme to obtain water from the Pienaar's River. How wise subsequent developments have proved that decision to have been.

Sport, too, was in the foreground and it was decided to construct the second bowling greens at both Belgrave Square and Kruger Square at a

total cost of a ("mere") R2,000. (For various reasons the decision regarding Kruger Square was never carried.) The Calcedonian Grounds were leased to the Pretoria Motor and Sports Club and the African Dirt Track and Entertainment Company at a rental of R50 per meeting, with a minimum annual total of R720.

THE 750th meeting was held in the Council Chamber of the present City Hall on 30th January, 1948, some 13 years after the completion of the building. In the intervening years, in 1931, the Innesdale Municipality had been amalgamated with Pretoria, "city" status being awarded to the administrative capital on the day amalgamation took place, and the membership of the Council had been increased from 15 to 18.

It was from this time onwards that the minutes were kept in both official languages, although it was not until 25 years later (in September, 1956) that the Council decided that the minutes should be signed in six monthly periods alternately in English and Afrikaans.

Wielding the mayoral gavel was Mrs. M. M. Curson, one of the eight women to have served on the Council, the only woman to have followed in Mrs. Mabel Malherbe's footsteps by being elected mayor, and the councillor with the longest record of service as a councillor — a full quarter of a century.

From this office adjoining the Council Chamber, Pretoria's only surviving ex-Town Clerk, Mr. Henry Preiss, almost inseparable from his calming pipe, was guiding the Council with his friendly and fatherly, but firm hand at a time when the Council, torn asunder from top to bottom by party political division, was driving Pretoria to the nadir of its municipal history.

The stinkwood-panelled walls of the Council Chamber — the cockpit of municipal power — reverberated to the hectic, acrimonious and vitriolic debates indulged in by members of two groups, the Pretoria Citizens Union and the Federation of Ratepayers' Associations, masquerading as "municipal" parties, but being in effect loyal musket bearers of the country's main political parties.

The minutes reflect none of the bitterness and the anger which were a feature of that time, indignified and frequently revolting. In the municipal service, the male committee clerk, who for well nigh half a century had faithfully written the minutes, had made room for the female typist: the minutes were typed.

The Council still consisted of 18 members, for the incorporation of the then independent municipality of Hercules, seen by many as a political ruse by the Federation, was to take place only the following year, from which the Federation hoped — and their hope was not confounded — to gain three seats and the control of the Council.

At this meeting apparently nobody remarked on the fact that a

milestone had been reached in the series of meetings. A voluminous agenda contained many jejune pages.

This meeting had opened on a solemn note — a motion of condolence following the death of Mr. P. von Geusau, a serving city councillor and a former Chief Licence and Traffic Officer.

After that the Council decided to inquire from Professor (now Sir) William Holford, the noted international townplanner, when he would again visit Pretoria; it gave special leave (without pay) to Dr. M. Vera Buhrmann to visit Germany for about three months to select orphans who were to emigrate to South Africa, and it agreed to exchange the site occupied by the Princess Christian Home (now headquarters of the Traffic Department) for the one in New Muckleneuk (where the home is now standing).

On the negative side was the Council's refusal to endorse a recommendation that the Director of Parks should be instructed to select a site for a crematorium.

But the lack of vision displayed by the Council in this and similar respects did not deter municipal officialdom from "daydreaming" about Pretoria's bright future. On a nearby horizon they had perceived clear signs heralding the administrative capital's present "Golden Age". The mere 42,000 whites at the time of the 500th meeting had almost trebled, and the population now numbered some 110,000. Pretoria had been linked to the Rand Water Board. The value of building plans was leaping upwards every year and had reached what was then considered the "phantastic" value of over R5,000,000 (now six times that figure).

Electricity and water were being consumed at a constantly and sharply increasing rate. Municipal services were strained but under the guidance of the "good" Councils Pretoria has enjoyed since those days, they kept pace, sometimes slightly to the rear, with requests by the inhabitants of the fastest growing major city in the Republic of South Africa, and probably on the African continent.

A GAINST this background the Council met for the 1,000th time in the Council Chamber on Wednesday, 30th November, 1966, at 4.30 p.m.

At this meeting, the Mayor, Mr. J. F. Becker, led the Councillors sitting around the horseshoe. He read the opening prayer as had been done since 1952. This month he did so in Afrikaans, for the official languages are alternated monthly.

In front of him he had a copy of the agenda, this time also in Afrikaans. The English minutes based on this agenda ran into about 530 typed pages, with about 255,000 words. This is equivalent to over three novels of average length.

The Afrikaans minutes were about 545 pages, some 265,000 words. This would be equivalent to almost four novels of average length. (The Afrikaans Bible has 794,799 words.)

The agenda was submitted by Mr. T. H. Janse van Vuuren, then Chairman of the Management Committee, the city's "Cabinet". The other members of the Committee were councillors B. M. van Tonder (vice-chairman), L. J. van den Berg, R. Rutowitz, Prof. P. J. van der Walt, Mr. H. Rode, the present Town Clerk who succeeded Mr. H. Preiss, the first Town Clerk to be appointed under this system.

The abolition of the committee system in vogue at the time of the first and subsequent meetings and the introduction of the management committee system in the Transvaal, and consequently in Pretoria, on 1st February, 1961, was the biggest change made in the local government system since its introduction early thist century.

The agenda contained the recommendations of the Management Committee, each one of which was put to the Council by the Mayor in his pleasant voice and efficient manner. When a debate arose or another opportunity presented itself, a quip or appropriate interjection brought laughter to the Council Chamber which two decades ago were the soundboard of ill-tempered and ill-mannered outbursts.

It was a far cry from the five written pages of the minutes of the first meeting, held almost precisely 63 years ago, to this one of which the number of typed pages well exceeded 600.

This change too, as well as that in the use of the official languages, reflects the growth of Pretoria. The acacia in the city's coat of arms, chosen as symbol of the capital's slow but lasting development, has indeed flourished into a luscious and luxuriantly growing tree. Never could the founders of the city have dreamt of the size and fame of the present city when they beheld the hamlet on the banks of the Apies River that was their home.

DANVILLE: WESTELIKE VOORSTAD VAN PRETORIA

deur G. J. VAN ECK

DIE Stigtingsvoorwaardes van Danville op Gedeelte No. 169 van die plaas „Pretoria Town and Townlands” aangelê, is afgekondig by Administrateursproklamasie no. 46, 1951, in Provinsiale Koerant van 21 Februarie 1951.

Sedert 1942, toe die eerste aanvoerwerk vir die stiging van die dorp gedoen is, moes eers die dorp self en daarna sy strate vernoem word. Hoeveel daar agter die skerms plaasgevind het voordat die kindjie „Danville” gedoop is, is miskien interessant en geskiedkundig genoeg om 'n kort terugblik daarop te werp.

Onder die opskrif: “Naming of New Township: Western Townlands”

het die Stadsingenieur aan 'n vergadering van die Stadsraad se Gesondheidskomitee (16 April 1943) berig: "Plans for the development of the new township are in preparation, and it is essential that a suitable name be selected. 'Steelview' is suggested as being appropriate.

Any further suggestions by members of the Committee would be appreciated."

Daar is toe besluit: "That the naming of the new township . . . be deferred for a period of three months."

Na aanleiding van genoemde besluit, het die *Sunday Times* van 18 April 1943 'n beriggie geplaas, getiteld "Wanted — a Name", waarop die naamgewers landswyd gereageer het.

Van die vernaamste faktore wat dié naamgewing beïnvloed het, was die volgende:-

(1) **Geskiedkundig.**

(a) **Uit die verlede:**

President Kruger.

President Ville, Pauling Ville, Paulington, Paulville, Krugerville, Presipauldent, Pauling Ford, Paulpresville, Paulton Ville, Pauling Hurst, Stephanian (na die eerste naam van die President).

Genl. Botha.

Botha Ville.

Van der Byl.

Nacht-Wacht (Afrik.) Nagwag — (which was the Estate of the late Mr. Albert van der Byl, district Bredasdorp, C.P. or Fairfield — the estate of the late Mr. Piet van der Byl, district Caledon, C.P.)

Cornelis Delfos.

Delfosstad, Delfosville, Delfos Township, Delfosview, Delfosville

(b) **Uit die hede: Tweede Wêreldoorlog.**

Warreford (War-re-ford) (War Effort).

Sir Patrick Duncan, Goew.-genl.

Patrick Ville, Duncanville.

Janbarry Jan (Smuts) + Barry (Hertzog).

Stalin — ("in honour of our heroic Alley in Russia").

Stalingrad = ("meaning men of steel or city of steel").

Stalinview — ("why not name it after the leader of our Russian

Allies, which incidentally means steel.”)
Steelyn — (“Afrikaans Stälin? or Steelyn Crescent?”)

Veldmaarskalk Jan Smuts.

Greysteel — (“Biography on Jan Smuts”).
Smutsville,
Smutsview — (“For the honour of our leader’s birthday 24th of May.
His and our view of winning the War. Smutsview totals = 9 words.
 $24 = 2$ and $4 = 6$
May = 3 words = $3 + 6 = 9$.”)

Winston Churchill.

Winstondale -- (“We should always remember that we are residing in the Administrative Capital of the Union, from which the great Winston heroically escaped from a prison camp. And to-day he is leading the destiny of our great Common Wealth”)
Liberec — (“ . . . after the town in Czechoslovakia which the Germans wiped out”).
Magnitoville — (“Russians have a name somewhere in one of their industrial centres called “Magnitogorsk” — meaning ‘Mountain of Iron’)
Victoriaville — (“ . . . as we all look forward to the victory of our armies this year!”)

Mont-Pienaar (“This name will stand for our two Great Leaders— General Montgomery and the late General Dan Pienaar. This will cement the two names for ever, and also represent both Africans and English, and so bind the two Natives closer together.”)

Gen. Dan Pienaar.

DANVILLE — (Op 18.4.43 voorgestel: A. J. Opperman, Pretoria).
Danfosville (Dan Pienaar + Delfos).
Pienaarstown of Pienaars Town, Pienaars Valley, Pienaars Ville, Pienaars Field, Pienaars Ridge, Pienaar.
Dan Pienaar, Dan Pienaar’s Ridge, Steelpien Town, Piensteel Town
El Alamein.
Dan Pienaar El Alamein (“In years to come they will ask how did it get the name . . . and so the story will be told a great South African name will live forever”).
Danton (“in memory of Dan Pienaar”).

Dan-Sheffnaar -- (“ . . . this being in memory of the late General Dan Pienaar and of the great steel centre in England, Sheffield.”)

(2) **Aardrykskundig:**

(a) **Ligging digby Yskor.**

Corview, Cor-Is-Cor, Coris, Corisville, Corisdale, Corisbrook.

Ferrisville	Iscoria
Ferrumburg	Iscortina
Ferrozicht	Iscorville
	Iscortoria

Iscordia Township, Iscobel, Iscorbel, Iscorberg.

Glare View — (“ . . . one always sees the glare from the Steelworks from whatever part you enter Pretoria”).

Oreview.

ROCSI (“pronounced ROXY — this is in reality the word ISCOR reversed.

Furthermore it contains the initial letters of Smuts, Churchill and Roosevelt.

. . . By calling it ROCSI TOWNSHIP or ROCSI PASS or ROCSI POST, you will also have, in addition to the above names, the initial letters of STALIN and PIENAAR.”)

Rocis, Staalsitus, Staalview, Steelstad, Van-Coris, Van-Iscor, Wescoria (West + Iscor + Pretoria) Wescor (woordspeling op Iscor) Youscor, Theyscor (“for further new Townships”).

(b) **Ligging beweste Pretoria/Yskor.**

Westlands, West Range (“old shooting range”), West Point, Westerford Ville, Westville Township, Westleigh, Westhaven, Westown, West View, Westcor, Westview, Westberg, Westenberg, Wested, West Kliffe Manor Estate (or Township).

West Deane — (“Consider names of distinguished citizens unappropriate as an Opposition Govt. would alter it as it suited them. As Re Roberts Heights Etc. Etc. Etc.”)

(3) **In die toekoms.**

Outlook — (“A very hopeful prospect for S.A. industry. **What** an outlook!”)

Longview (“looking ahead”).

Progress.

(4) **Verband Onseker.**

Brighton, Brightly, Brightview, Brightlands, Fairview, Fairlands,

Fairhaven, Hill View, New View, New Berry Ville.
Rosedale.

Ivanhow ("Ivanhoe" van Walter Scott of Russiese tsar Ivan).
Pretor Ville, Pretor Ton (deel die naam Pretoria?).

Weens die dringendheid van die saak kon die noeming van die dorp nie langer so gelaat word nie en dus het voormelde Gesondheidskomitee op 14 Mei 1943 uit 'n lys van meer as 100 name wat deur die publiek ingedien is, die volgende as geskikte name voorgestel:

„Steelview,”
„Duncanville,”
„Pienaarstown.”

Sy Edelagbare die Burgemeester, raadslid D. Junor, het egter aan die hand gedoen dat die dorp „Danville” moet heet ter ere van wyle genl. Dan Pienaar. Die voorstel is dan deur die Gesondheidskomitee aldus by die Raad aanbeveel, wat egter by sy vergadering op 27 Mei 1943 besluit het om die Komitee se aanbeveling vir nadere oorweging terug te verwys.

In 'n skrywe gedateer 21 Julie 1943 het die Dorperaad verneem of die Stadsraad al oor 'n naam besluit het. Op 7 Oktober 1943 deel die Stads-klerk die Dorperaadsekretaris mee dat sy Raad op die naam „Westland” besluit het, welke naam egter vir die Posmeester-generaal onaanneemlik was „in view of its possible confusion with other Post Offices with phonetically similar names.”

Op 1 Desember 1943 stel die Stadsklerk aan die Stadsingenieur voor dat die naam „Welcome” oorweeg word.

Op Raadsvergadering van 21 Februarie 1944 is daar eindelijk toe besluit: „That the proposed new township, to be laid out on Pretoria Town and Townlands 599, District Pretoria, be named „Danville”.

In 'n brief (Ref. No. T.A. 933/7638) gedateer 15.3.1944 deel die Sekretaris van die Dorperaad die Stadsklerk mee: „Kindly note that the above township will in future be referred to as „Danville”.

Hoe lank die noeming geduur het, blyk uit die feit dat mnr. A. J. Opperman van Pretoria in sy brief van 18.4.1943 as naam vir die dorp, „DANVILLE” voorgestel het ter ere van wyle genl. Dan Pienaar na wie ook die hoofstraat in Danville, nl. „Danweg” vernoem is.

Die gevierde genl. Dan (Daniel Hermanus) Pienaar, gebore Lady Brand-distrik, O.V.S., op 27 Augustus 1893, het nie aan die oorlogsfront nie maar in 'n vliegtuigongeluk te Kisumu, Kenia, omgekom op 19 Desember 1942 onderwyl hy op pad was na sy vaderland toe.

- Bronne:** (1) Stadsraad van Pretoria: Argiefleër 136/29.
(2) Krygshistoriese Afdeling, G.H.K., Dept. van Verdediging.
(3) I Remember Him (An S.A.B.C. Publication) “Dan Pienaar” by Lt.-General George Brink.

BESONDERHEDE AANGAANDE REGTER S. G. JORISSEN

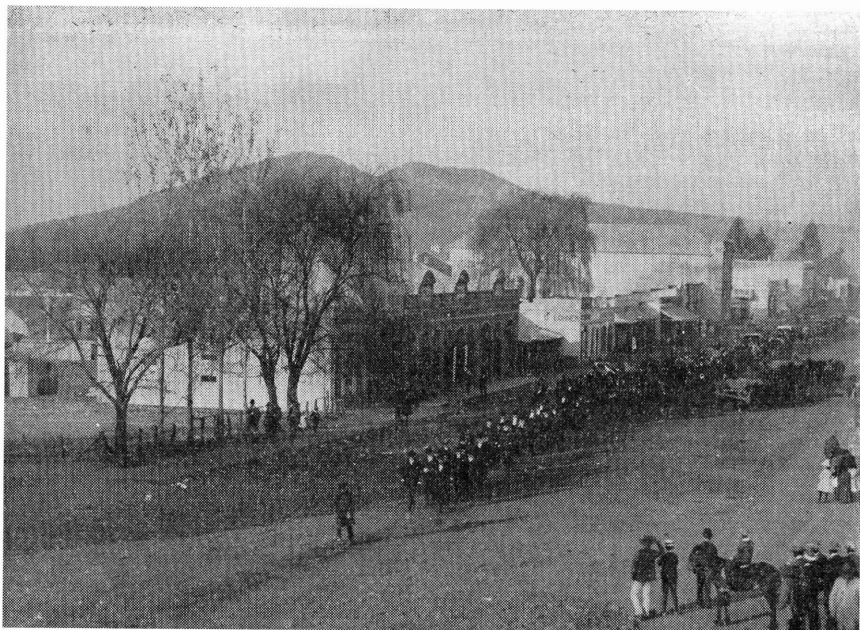
Deur DR. JAN PLOEGER

OOR Samuel Gerhard Jorissen, die oudste seun van die bekende dr. E. J. P. Jorissen, bestaan nie veel gepubliseerde gegewens nie. Om in hierdie leemte te voorsien, volg die volgende skets wat hoofsaaklik berus op 'n aantal gegewens wat in 'n plakboek voorkom wat 'n paar jaar gelede deur mev. E. Gardiner-Jorissen ter beskikking van skrywer gestel is. Die inhoud van hierdie plakboek bestaan gedeeltelik uit 'n aantal koerantknipsels wat ongelukkig ongedateer is, maar waarvan die herkoms aan die hand van die volgende besonderhede opgespoor kan word.

Met verwysing na skrywer se studie „Dr. Eduard Johan Pieter Jorissen (10 Junie 1829-20 Maart 1912) wat in die „Tydskrif vir Wetenskap en Kuns” (Nov. 1945) verskyn het en waarin ook 'n aantal besonderhede aangaande sy oudste seun Samuel Gerhard voorkom, volg hierdie volgende aanvullings.

Samuel Gerhard Jorissen is op 10 Maart 1857 op Kampereiland, Nederland, gebore waar sy vader van 1854-1859 in die bediening gestaan het. Sy universitêre studie het hy aan die Ryksuniversiteit van Groningen, Nederland, voltooi waar hy op 8 Julie 1880 op grond van die proefskrif „Uitgewerkte opmerkingen over twee vraagstukken van Volkenrecht” as doktor in die regte gepromoveer het. Daarna het hy na Delft gegaan om hom vir 'n toekomstige amptenaarsloopbaan in Nederlands Oos-Indië voor te berei, maar die gebeurtenisse in Transvaal het hom van plan laat verander en in November 1881 het hy op Potchefstroom die eed van advokaat en prokureur afgelê en saam met dr. F. B. Tobias in Pretoria begin praktiseer.

Na die ontslag van sy vader as Staatsprokureur (1883) het dr. S. G. Jorissen die amp van Staatsprokureur ses maande tydelik bekleed om in September 1886 sy aanstelling as kommissaris van die westelike distrikshof te ontvang. Na die aftrede van Regter P. Burgers het sy aanstelling as Regter van die Transvaalse Hooggeregshof gevolg (1886), 'n pos wat hy tot sy heengaan op 3 September 1889 met onderskeiding bekleed het. Hy was een van die slagoffers van malaria, 'n siekte wat Pretorianers in daardie dae herhaaldelik aangetas het, 'n longaandoening het gevolg en 'n einde aan 'n veelbelowende loopbaan gemaak.

Die stoet in Kerkstraat. Sover bekend is hierdie foto nog nie voorheen gepubliseer nie.

UIT DIE PERS

Dat dit die geval was, blyk duidelik uit die volgende aanhalings uit die toenmalige pers. In „De Volksstem” is o.m. verklaar:

„In een tijd als de tegenwoordige, waar de stroom van het leven aan breedte zoekt te herwinnen, waar hij aan diepte heeft verloren, sluit het feit, een man van karakter te zijn geweest, een bijzonderen en benijdenswaardigen lof in zich en dien lof kon men Rechter Jorissen met volle recht toekennen.”

In dieselfde artikel is soos volg voortgegaan:

„De arm is machteloos die het palladium van het recht 'de onpartijdigheid' steeds zoo krachtig omhoog heeft gehouden, de heldere blik is omfloersd die hem, in zijne kwaliteit, zulk een sieraad maakte van de Rechtbank, de scherpe geest en het klare verstand zijn uitgedoofd . . .”

In die Engelse pers is verklaar:

“As a judge, the late gentleman was clear headed, strict, and impartial, and in social and private life he was highly esteemed for his many good qualities.”

In die pers is ook melding gemaak van sy optrede in verband met die saak teen die voormalige Administrateur van Stellaland, Van Niekerk, wat deur dr. Jorissen in 1886 verdedig is, waarop eersgenoemde vrygespreek is; van die regsgeding tussen die Staat en Nellmapius in dieselfde jaar, van sy werksaamhede met betrekking tot die Grondwethersiening en die voorgestelde nuwe hofregulasies.

Die begrafnis is in die pers beskryf as die grootste wat Pretorianers tot op daardie tydstip aanskou het. 'n Lang begrafnisstoet het deur die strate van die Hoofstad getrek. Voorafgegaan deur lede van die Hoogeregshof, advokate en prokureurs in ampsgewaad, het die naaste bloedverwante van die heengegane en sy weduwee gevolg wat op hulle beurt gevolg is deur 'n rytuig waarin 'n aantal hoë amptenare en drie Artillerieluitenante gesit het. Dáárop het Staatspresident S. J. P. Kruger se rytuig gevolg. Die stoet, wat uit 'n sestigtal rytuie bestaan het, is deur 'n afdeling polisie afgesluit. Aan die graf het Staatsprokureur dr. A. J. E. Krause die woord gevoer en o.m. daaraan herinner dat dr. Jorissen op 9 November 1886 as tweede strafregter aangestel is, terwyl ds. P. Postma die lykrede gehou het.

In die gedig „In Memoriam” het „Anasias, Junior” o.m. geskryf:

„Through fever-stricken streets the mourners pass,
While foul disease pursues its direful course,
And terror strikes e'en to the bravest hearts.”

Regter dr. S. G. Jorissen het heengegaan en sy weduwee, voor haar huwelik mej. A. Burgers, dogter van oud-Staatspresident Burgers, het agtergebly.

'N BRIEF VAN SIMPATIE

In dieselfde plakboek is, in die handskrif van dr. E. J. P. Jorissen, 'n afskrif van 'n skrywe van deelneming wat aan die weduwee gerig was deur dr. A. O. H. Tellegen (1848-1904), 'n studiegenoot van dr. S. G. Jorissen uit sy Groningse jare. Die brief is gedateer Groningen, 3 Oktober 1889 en die teks lui soos volg:

Mevrouw de Wed. Mr. S. G. Jorissen-Burgers.

Zeër geachte Mevrouw,

Zelden trof bericht mij dieper dan toen ik heden morgen in een onzer

bladen uit de Transvaalsche Volksstem zag overgenomen eene mededeeling betreffende het overlijden van uwen besten echtgenoot. Van jongs af had ik het voorrecht tot Sams kennissen te behooren en ook in den studententijd tot den meer engeren kring zijner vrienden te behooren en ook in Transvaal werd die betrekking door ons beiden zoo veel mogelijk volgehouden. Beide schreven wij elkander, beiden deden wij het zelden. Nu zijn leven zoo kort moest duren, mij te zelden. Van morgen doorliep ik nog eerst zijn correspondentie waarin menige opmerking mij wederom trof en die van den eersten tot den laatsten brief vooral getuigde van zijn groote belangstelling in het land dat zijn tweede vaderland scheen te zullen worden en waaraan hij, bij langer leven, zeer zeker nog groote diensten had zullen bewijzen. Zijn laatste brief kwam van de (?) huweliksreis uit Port Elizabeth. Wel moest uw huwelijksgeeluk van korten duur zijn. Kan het u tot troost zijn dat uw' echtgenoot in Transvaal met weemoed is ten grave gebracht, ook hier te lande zal menigeen zijn overlijden vernemende, met warme belangstelling aan hem terugdenken. Zijn vroeg vertrek uit het vaderland, de verre afstand, de lange duur van scheiding maakten geleidelijk los den band die hem in den studententijd aan zoovelen verbond. Maar niettemin mag ik u de verzekering geven dat, zoo dikwijls zijne tijdgenooten samen zullen zijn, zijn naam onder ons zal genoemd worden als een van die weinigen die altijd en overal hartelijkheid wist te betrachten en gezelligheid wist te verspreiden, die waardeering vereischte door de wijze waarop hij opgewassen bleek te zijn tegen eene levenservaring moeilijker dan men gewoonlijk op dien leeftijd ontmoet. Zijne bejaarde ouders zullen niet minder dan gij gebukt gaan onder het verlies van hunnen oudsten zoon. Wil mede namens mijne vrouw en mijne vrouw hare verzekering onzer deelneming overbrengen, en wil ten slotte gelooven dat ik zelve aan Sam de herinnering zal bewaren van een der beste vrienden uit mijn jeugd, van een dier mannen die reeds bewezen voor de toekomst . . . te belooven om nu reeds heen te gaan. Mijne vrouw deelt niet minder dan ik in uwe droefheid, wij beiden verblijven hoogachtend en vriendschappelijk

A. O. H. Tellegen Bzn.

* * *

DOKUMENTASIE

Aan bogenoemde besonderhede kan nog kortliks die volgende bronne in die Transvaalse Staatsargief toegevoeg word. Die volgende dokumentasie is nie volledig nie.

Uitvoerende Raad, band 6, 15.11.1881, art. 125:

Adv. S. G. Jorissen en F. B. Tobias versoek om toegelaat te word by die howe van die Suid-Afrikaanse Republiek indien hulle dokumente

in orde bevind word. Die Raad besluit dat, omrede daar nie voorsiening vir die toelating van Nederlandse regsgeleerdes gemaak is nie, dat die dokumente aan die regsgeleerde-kommissie gestuur word en dat hulle na beoordeling toegelaat mag word om as advokate en prokureurs in die Republiek op te tree.

U.R., 21.6.1884, art. 132. Dr. S. G. Jorissen in die plek van Hoolboom benoem as Spesiale Kommissaris.

S.S. (Staatsekretaris), band 1240, waarin R.3132/1886. van 5.7.1886. Regter P. Burgers dien sy bedanking in.

S.S. 1242, waarin R.3236/1886. Dr. S. G. Jorissen—Staatspresident, 8.7.1886. Dr. J. doen aansoek vir die pos van Eerste Strafrechter, vermeld sy promosie in Groningen.

S.S. 1287, waarin R5050/1886. Hoofregter J. G. Kotze—Staatsekretaris, 7.10.1886. Dr. J. as waarn. Regter aanbeveel op Potchefstroom en Christiana omdat Regter Burgers bedank het. Dr. J. word tydelik aangestel op 8.10.1886. Goewermentskennisgewing nr. 217, 12.10.1886.

U.R., band 7, 3.11.1886, art. 262.

Dr. J. deur U.R. as Tweede Strafrechter aanbeveel.

Dr. E. J. P. Jorissen versameling (aanwins 551), Staatsargief, Pretoria. Op 9.11.1886 is dr. J. formeel aangestel as Tweede Strafrechter teen 'n salaris van £1,000 per jaar. B.B. 1113/1886. S.S. 2090, waarin R10220/1889, waarin dr. E. J. P. Jorissen—Staatspresident, 25.9.1889. Vra of die weduwee wat in 'n moeilike finansiële posisie verkeer, die salaris van haar heengegane eggenoot nog vir die hele jaar 1889 kan ontvang.

U.R., band 9, 2.10.1889, art. 651. Bogenoemde versoek toegestaan.

GRONDWET VAN GENOOTSKAP OUD-PRETORIA

Nadat die Grondwet van die Genootskap nou vir etlike jare nie beskikbaar was nie, is dit gedurende 1965/66 hersien en op die jaarvergadering van 1966 finaal goedgekeur.

Met die oog op die beskikbaarstelling daarvan aan die lede in permanente vorm en om dit terselfdertyd amptelik te dokumenteer, word dit in hierdie uitgawe van PRETORIANA volledig in Afrikaans geplaas. Die Engelse teks sal insgelyks in die volgende uitgawe van PRETORIANA weergegee word.—Red.

1. Die Genootskap staan bekend as die „**GENOOTSKAP OUD-PRETORIA**”.
2. Die doelstellinge van die Genootskap is:
 - (a) om belangrike historiese, kultuurhistoriese of argitektoniese geboue en belangrike plekke op te spoor en outentieke gegewens daaromtrent te boek te stel of die verkryging daarvan te bevorder en vir die bewaring van sulke geboue en plekke of die gegewens daarvan, reëlings te tref of te laat tref;
 - (b) om dokumente, voorwerpe of boustowwe van geskiedkundige en/of kultuurhistoriese belang te versamel of te laat versamel, self daarvoor te beskik of dit aan 'n geskikte liggaam of inrigting vir veilige bewaring te oorhandig;
 - (c) om geskiedkundige feite in skrif, beeld of andersins vas te lê en pogings aan te wend om dit deur outentieke gegewens van geskiedkundige of kultuurhistoriese aard aan te vul en om 'n getroue voorstelling van die geskiedenis van die stad Pretoria en omliggende gebiede, te bevorder;
 - (d) om beheerde, onvoldoende beheerde of onbeheerde geskiedkundige gebiede, met insluiting van dié met kultuurhistoriese waarde, voorwerpe of materiaal te ondersoek en vir die bewaring of instandhouding daarvan stappe te doen, indien nodig in oorleg met ander organisasies en/of plaaslike, provinsiale of landsowerhede waarvan die werkgebied ooreenkom met dié van die Genootskap;
 - (e) om planne te beraam en stappe te doen om geskiedkundige feesvierings te bevorder en om wedstryde in verband daarmee te reël, te ondersteun of te bevorder;

- (f) om binne sy werkgebied die munisipaliteite, dorpsrade of enige ander raad met die nodige bevoegdheid, behulpsaam te wees met dorpsbeplanning, uitbreiding, ontwikkeling, verfraaiing van dorpsgebiede, verbetering van dorpsgeriewe, vasstelling of verandering van benaming van enige gedeelte van die stad of voorstede van Pretoria en omliggende gebiede;
 - (g) om belangstelling in die inheemse bome en ander plantegroei van die stad Pretoria en omliggende gebiede gaande te maak en hom vir die bewaring daarvan te beywer;
 - (h) om stappe te doen om erkenning van die verlede by die beplanning van stadsgebiede te verseker;
 - (i) om tydskrifte, kaarte, boeke of ander verslae van belang of van die werksaamhede van die Gemeenskap of van geskiedkundige belang, op te stel en uit te gee;
 - (j) om vir die doeleindes van die Genootskap enige roerende goedere, uitrusting, patente, handelsmerke, outeursreg en enige roerende sowel as onroerende eiendom, te koop of andersins te verkry, te besit of daaroor te beskik;
 - (k) om geld te leen of op enige wettige wyse te verkry of die betaling daarvan te verseker op sodanige wyse as wat die Genootskap mag goed dink;
 - (l) om enige geld van die Genootskap wat nie onmiddellik vir die voortsetting van die werksaamhede van die Genootskap benodig word nie, te belê of daarmee te handel teen sodanige sekuriteite en op so 'n wyse soos van tyd tot tyd bepaal mag word en om sodanige sekuriteite en beleggings te realiseer of te wysig, die opbrengs te herbelê of op enige ander wyse daarmee te handel soos van tyd tot tyd deur die Bestuur bepaal mag word;
 - (m) om bank-, bougenootskaps- of soortgelyke rekeninge te open en te beheer; promesses, wissels en ander verhandelbare bewyse of oordragdokumente te onderteken en uit te reik;
 - (n) om alles te doen of te laat doen wat nodig geag mag word om enige van die doelstellinge van die Genootskap uit te voer of te bevorder of self of deur agente, kontrakteurs, verteenwoordigers of in samewerking met ander liggame;
 - (o) om na verteenwoordiging op rade, samewerking met enige raad, owerheid, inrigting of persoon, te streef en om aan hulle werksaamhede deel te neem op 'n wyse wat die doelstellinge of die belange van die Genootskap kan bevorder;
 - (p) om amptelike wapens, kentekens of ander embleme vir die Genootskap of van belang in die geskiedenis van Pretoria en omliggende gebiede te laat ontwerp, toe te ken en te registreer en om die inwoners van Pretoria en omliggende gebiede raad te gee in verband met die ontwerp en registrasie van wapens en soortgelyke sake en om behulpsaam te wees met die opstel van familiegeskiedenis en die berging van historiese en artistieke voorwerpe.
3. Die Genootskap bestaan uit 'n ledetal van minstens tien (10) gewone lede, wat kan wees individuele persone, geïnkorporeerde liggame, verenigings, en/of genootskappe van persone. Elke sodanige lid en liggaam, vereniging of genootskap sal egter net geregtig wees op een stem in elke vergadering of byeenkoms van die Genootskap.
 4. Elke lid sal verplig wees om te voldoen aan die voorwaardes van die grondwet en enige bywette of regulasies van die Genootskap.

5. LEDE van die Genootskap bestaan uit:
 - (a) Gewone lede;
 - (b) Erelede;
 - (c) Lewenslange lede.
6. Elke KANDIDAAT VIR GEWONE LIDMAATSKAP moet deur 'n lid van die Genootskap skriftelik voorgestel word, vergesel van sy eie skriftelike instemming tot sodanige voorstelling en onderneem om te voldoen aan die voorwaardes van lidmaatskap indien hy tot lid verkies sou word.
7. Elke voorstel om lidmaatskap word behandel deur die bestuur en die kandidaat kan as gewone lid toegelaat word deur 'n meerderheid van stemme van die bestuur, op voorwaarde dat 'n gekeurde lid binne 14 dae nadat hy kennis van sy toelating as lid ontvang het, sy toetreegeld en die eerste jaar se ledegeld, betaal.
8. Op aanbeveling van die bestuur is die Genootskap geregtig om op 'n algemene vergadering ERELEDE te benoem.
9. **TOEKENNING VAN ERELIDMAATSKAP:** Die jaarvergadering kan, op aanbeveling van die bestuur, erelidmaatskap toeken aan lede sowel as nie-lede, as erbewys vir buitengewone bydrae tot die doelstellinge van die Genootskap of tot die bevordering van die aansien en vooruitgang van Pretoria en omliggende gebiede, of vir buitengewone bydrae tot die ontwikkeling van Pretoria en omliggende gebiede en/of geriewe, of vir enige ander buitengewone werksaamhede van algemene of publieke belang wat Pretoria en omliggende gebiede betref.
 'n Erelid sal nie toetreegeld of ledegeld betaal nie en ook nie stemgeregtig wees in enige vergadering of byeenkoms van die Genootskap nie.
10. **LEWENSLANGE LEDE:** Lewenslangelidmaatskap kan verkry word deur die skenking van 'n bedrag van minstens Vyftig Rand (R50.00) aan die Genootskap. Lewenslange lede besit volle lidmaatskapsvoorregte tot hul dood sonder dat daar enige geldelike verpligtinge op hulle rus.
11. **LIDMAATSKAP SAL BEEÏNDIG WORD:**
 - (a) wanneer 'n lid nie aan die vereistes van lidmaatskap voldoen binne 14 dae na ontvangs van 'n skriftelike kennisgewing om sy verpligtinge na te kom nie;
 - (b) op aanbeveling van die bestuur en na bekragtiging deur die eersopvolgende algemene vergadering van lede;
 - (c) na afsterwe van die lid;
 - (d) as 'n lid kranksinnig verklaar word;
 - (e) na bedanking van 'n lid as lid van die Genootskap.
12. Toetreegeld en ledegeld word van tyd tot tyd bepaal deur 'n algemene vergadering van die lede. 'n Ledegeldwysiging sal egter nie in werking tree vir dié tydperk waarvoor dit reeds deur 'n lid vooruitbetaal is nie.
13. Die werksaamhede, sake en ondernemings van die Genootskap word beheer en bestuur deur die bestuur wat al die bevoegdhede van die Genootskap mag uitoefen wat nie volgens die bepalings van hierdie Grondwet deur die lede van die Genootskap in algemene vergadering uitgeoefen moet word nie, dog

met inagneming van enige bepalings van sodanige bywette of regulasies soos deur die Genootskap op 'n algemene vergadering bepaal mag word. Geen bywette of regulasies, bepaal deur die Genootskap op 'n algemene vergadering, sal enige vorige handeling van die bestuur wat geldig sou gewees het as daardie bywet of regulasie nie gemaak was nie, ongeldig maak.

DIE BESTUUR

14. (a) Die bestuur van die Genootskap bestaan uit 'n Voorsitter, Ondervoorsitter, Sekretaris, Hulpsekretaris, Redakteur, Penningmeester, Argivaris en ses ander lede.
 - (b) Die Bestuurslede word deur die lede van die Genootskap op die algemene jaarvergadering voorgestel en gekies en tensy anders bepaal met hulle verkiesing sal hulle die onderskeie ampte beklee tot die volgende jaarvergadering.
 - (c) Bestuurslede beklee hulle ampte van onmiddellik na die vergadering waarop hulle verkies is en behou dit insgelyks tot aan die einde van die vergadering waarop hulle opvolgers verkies word.
 - (d) Indien 'n bestuurslid te sterwe sou kom of sou bedank of uittree gedurende die tydperk van sy ampstermyn, het die oorblywende bestuurslede die reg om 'n bestuurslid vanuit die lede van die Genootskap te koop teer vir die oorblywende deel van die termyn waarvoor die gemelde bestuurslid verkies was.
 - (e) Vier bestuurslede vorm 'n kworum.
 - (f) Die bestuur moet minstens een maal elke drie maande vergader en die Voorsitter mag verdere vergaderings byeenroep wanneer nodig.
 - (g) Die bestuur mag uit sy lede vaste sub-komitees of ad hoc-komitees benoem met magte soos bepaal deur die benoemingsbesluit, of met volle magte van die bestuur soos laasgenoemde mag besluit, maar in elke geval met die bepaling dat sodanige sub-komitees skriftelike verslag van hul werksaamhede moet doen aan die eersvolgende vergadering van die bestuur. Nieteenstaande die magte hiermee verleen kan toelating van lede behandel word alleen deur die bestuur self kragtens artikels 7 en 8 van hierdie grondwet.
 - (h) Die bestuur mag onderkomitees benoem uit lede van die Genootskap, of uit nie-lede, of uit beide, met vaste of ad hoc-magte en met of sonder die reg van aanvulling.
 - (i) Die bestuur is verantwoordelik om behoorlik notule van alle vergaderings van lede, die bestuur en ander komitees te hou, sowel as behoorlike finansiële en ander rekords en sal 'n geouditeerde balansstaat, inkomste- en uitgawerekening asook 'n verslag van werksaamhede aan elke jaarvergadering van lede voorleë.
15. Bywette en/of regulasies vir die goeie beheer van die Genootskap en van enige komitee daarvan kan van tyd tot tyd opgestel, gewysig of herroep word mits enige voorstel wat die Bywette of regulasies raak deur die bestuur of deur nie minder nie as 10 (tien) lede aan 'n algemene vergadering voorgelê en daardeur goedgekeur word vir inwerkingtrede om van bindende krag op lede te wees vanaf sodanige datum soos deur die algemene vergadering bepaal.
 16. Die ALGEMENE JAARVERGADERING van lede van die Genootskap sal in November van elke jaar gehou word, mits skriftelike kennisgewing daarvan

nie minder nie as een-en-twintig (21) dae voor die datum waarvoor die vergadering belê is aan alle lede gepos word. Sodanige kennisgewing moet aan lede se geregistreerde adresse gestuur word vergesel van die agenda vir die vergadering, die geouditeerde balansstaat, inkomste- en uitgewerekening asook bestuursverslag vir die voorafgaande jaar.

17. Die bestuur en/of Voorsitter moet op skriftelike versoek van nie minder nie as 10 (tien) lede, buitengewone vergaderings te enige tyd, behalwe in November, belê, mits skriftelike kennisgewing daarvan nie minder nie as een-en-twintig (21) dae voor die voorgestelde datum van die vergadering aan alle lede gepos word waarin die agenda met volle besonderhede van die redes vir die vergadering, verskyn. Op sodanige buitengewone vergadering mag slegs die sake wat op die agenda verskyn, bespreek word.
18. Op alle algemene vergaderings van die lede word 'n kworum gevorm deur die lede wat teenwoordig is vyftien (15) minute na die tyd bepaal vir aanvang van die vergadering, mits sodanige getal nie minder as tien is nie.
19. Die Genootskap is gestig en bestaan as 'n regs persoon, met die reg en bevoegdheid om in eie naam bates van die Genootskap te verkry, te behou, te laat registreer, te verbind, te verhuur of te vervreem, om enige regshandeling, of aansoek van enige aard voor enige hof, bevoegde liggaam, of persone met jurisdiksie te voer of te verdedig en in die algemeen om alles te doen of te laat doen met mag van substitusie wat nodig of wenslik mag wees vir die uitvoering van die doelstellings of die belange van die Genootskap en die sake daarvan, sonder uitsondering.
20. Die Genootskap mag in eie naam en vir enige doel van die Genootskap of vir enige van sy ondernemings onroerende eiendom verkry en registreer, by wyse van aankoop, huur of geskenk, ruil of op enige ander wyse en onroerende sowel as roerende eiendom van die Genootskap verkoop, verbind vir skuld, verruil, verhuur, belas en op enige wyse vervreem en serwitute of ander regte ten gunste van die Genootskap op eiendom verkry en laat registreer, en daarvoor ten gunste van enige ander eienaar of die algemene publiek regte toestaan.
21. Die Genootskap mag geld op enige wettige wyse invorder, verkry, beheer en belê en die finansies van die Genootskap gebruik vir die bevordering en uitvoering van die doelstellinge en ondernemings van die Genootskap en vir betaling van sy skulde. Enige geld nie benodig vir die onmiddellike behoeftes van die Genootskap nie, mag belê word in sodanige sekuriteite soos goedgeag deur die Bestuur.
22. Die inkomste en eiendom van die Genootskap, uit welke bron ookal verkry, moet aangewend word vir die bevordering van die doelstellinge van die Genootskap en geen gedeelte daarvan mag direk of indirek by wyse van dividend, bonus of andersins by wyse van vergoeding aan lede of nie-lede van die Genootskap betaal of oorgemaak word nie, met dien verstande dat aan 'n amptenaar of ampsdraer van die Genootskap of aan enige lid daarvan niks wat hierin bepaal is die betaling te goeder trou belet van vergoeding vir gelewerde dienste nie.
23. As daar by die likwidasië of ontbinding van die Genootskap en na vereffening van al sy skulde en verpligtinge nog eiendom van welke aard ookal oorbly, sal dit nie onder die lede verdeel of uitbetaal word nie maar oorgedra word

aan 'n ander inrigting met doelstellinge wat ooreenkom met dié van hierdie Genootskap en wat deur die lede by of voor ontbinding, aangewys word.

24. Terwyl die LEDE van die Genootskap NIE VIR DIE SKULDE daarvan AANSPREEKLIK is nie, onderneem elke lid van die Genootskap om, INGEVAL DIE GENOOTSKAP GELIKWIDEER OF ONTBIND WORD TERWYL HY 'N LID IS, OF BINNE EEN JAAR DAARNA, 'n bedrag van R1.00 by te dra tot die bates van die Genootskap vir betaling van die skulde en laste daarvan aangegaan voordat hy ophou om lid te wees en van die koste en uitgawes in verband met die likwidasië of ontbinding daarvan.
25. Afrikaans en Engels word na keuse van die lede by die verrigtinge van die Genootskap gebruik mits alle kennisgewings in beide tale deur die Bestuur uitgereik word.
26. Hierdie Grondwet kan gewysig word of die Genootskap kan ontbind word, deur 'n meerderheid van twee-derdes (2/3) van die aanwesige lede by 'n buitengewone algemene vergadering van die lede, mits dertig (30) dae skriftelike kennisgewing van so 'n vergadering en/of voorgestelde wysiging aan elke lid gepos is.
27. Enige kennisgewing gerig aan 'n lid aan sy adres soos aangeteken in die adreslys van die Genootskap word geag as ontvang deur die betrokke lid ses-en-dertig (36) uur nadat die brief gepos is.

28. STIGTING:

Ons, die ondergetekendes, verteenwoordigers van **GENOOTSKAP OUD-PRETORIA** behoortlik daartoe aangewys en gemagtig kragtens 'n besluit gedateer te Pretoria die 23ste dag van November 1965 en behoortlik geneem kragtens die Grondwet van die Genootskap, neem aan en bevestig die hieraangehgte statute as die Grondwet van die **GENOOTSKAP OUD-PRETORIA**. Verder onderneem ons om die voorafgaande statute te vervang, soos dit vanaf datum hiervan alle lede sal bind en van krag sal wees sonder benadeling tot en met voorbehoud van alles wat gedoen is ooreenkomstig die vorige statute van die Genootskap.

ALDUS GEDOEN en GETEKEN te PRETORIA hierdie 18de dag van Oktober 1966.

AS GETUIE:

1. Geteken:
2. Geteken: C. Kotzé.

(Get.) N. A. Coetzee,

Voorsitter.